

„Netti” Sanyi bácsi, a nemzetközi cigányprímás

A népzene kedvelői körében a legnagyobb tisztelettel emlegetik Nettit, az erdélyi Kisbácson élő prímást. A nyolcvanegy éves cigányzenészt először a tévében láttam egy este, amikor az amerikai útról készült riportfilmet tűzte műsorára a Duna TV. Kalapban, mellényben, egy elnyűtt papucsban, hóna alatt hegedűjével sétált New York utcáin. Este azonban a Philadelphiai Filharmonikusokkal feledhetetlen koncertet adott, melynek végén a közönség felállva tapsolta vissza az öreg cigányt.

„Netti” Sanyi bácsi, a nemzetközi cigányprímás

Kolozsvár mellett szinte egybenőve a nagyvárossal fekszik Kisbács. Az előzetes telefon egyeztetés során nem sikerült Nettivel beszélni, mert nem szereti a telefont. Talán nem is tudja kezelni. A szakadó esőben kissé megilletődve kerestük a 24.-es számú házat, amikor is egy mosolygós, idős ember köszönt ránk az egyik kapualjból. „Gyűjjenek beljebb, már vártam magukat.” Félszegen kérdeztük: Netalántán Fodor Sándorhoz van szerencsénk? „Hát persze, ki máshoz, mondtam, hogy vártam magukat.” A kapun belül zajos társasági élet fogadott bennünket. A konyhában néhány barát, szomszéd meg tanítvány társalkodott hangosan, lehettek vagy tizenketten. Az öreg rögtön a hegedűjéért nyúlt, mert úgymond a vendéget muszáj tisztelegéssel fogadni, ezért az időjáráshoz illő nótát játszott: a „Maros vize folyik csendesen” kezdetűt, aminek rögtön három, általa szerzett, kibővített verzióját is bemutatta. Amatőr, de annál lelkesebb közönség lévén, illedelmesen megköszöntük, majd előadtuk jövetelünk célját prózában.

- *Sanyi bácsi! Írnánk magáról egy cikket, az életéről, a gondolatairól meg a zenéjéről.*

- Rendben van, de akkor sok legyen benne a zene - felelte, s hóna alá csapta a hegedűjét, és bevonultunk a keleties hangulatot árasztó tisztaszobába.

- *Szinte nem szólítja senki a tisztességes polgári nevén. Honnan jött ez a név, hogy „Netti”?*

- Anyámat hívták Nettinek. A faluban minden vasárnap táncot csináltak és kérdezték, hogy ki fog muzsikálni fiúk? Netti Sanyi - válaszolták. Én eredetileg Samu vagyok. Apámat úgy hívták, hogy Fodor Samu. Anyám azt mondta, ne legyek Samu, legyek Sanyi. Így lettem Netti Sanyi, de Fodor Sándornak vagyok anyakönyvezve.

- *Hány éves korában kezdett el önállóan hegedülni?*

- Már hétéves koromban tudtam hegedülni. Ekkor már vittek a legények, hogy a fonóban muzsikáljak. 1922-ben születtem, április 2-án, Gyaluban. Az én apám zenész volt, cigányprímás. Nagytatám brácsás. Az én anyám, mikor hat-hét hetes lehettem, elvált apámtól, mert apám egy kicsit piás fajta volt. Ment a kocsmába, muzsikált az embereknek, berúgott. Ezt nem bírta anyám. Hazavittek engemet Szucsákba. Ott élt nagytatám. Anyám szoptatott, aztán otthagytott nagytatámnál és nagymamámnál. Férjhez ment Jenőmonostorra egy brácsásához, ő lett a mostohaapám. Vele muzsikáltam a havasokon románoknak, magyaroknak.

- *Tőle tanult meg zenélni?*

- Volt Hunyadon egy híres prímás, Csifás Feri. Ez olyan híres zenész volt a maga idejében, hogy csak a nagyon tehetséges zenészek tanulhattak tőle. De nem kottából, hanem mentek vele a fonóba, a lakodalmakba, és próbálták ellesni a szakmát. Kilenc-tíz éves koromban megengedte, hogy vele és a zenekarával járjak. Sokszor hajnalig is figyeltem Feri bácsi bal kezét, hogyan csalogatja elő a szebbnél szebb dallamokat a hegedűjéből. Ha elálmosodtam, betettek a lóca alá, fejem alá tették a kabátot, és így még álmomban is a zenét hallgattam. Ha végeztek, felköltöttek: „No, kelj fel, gyerek! Vége van a mulatságnak.”

- *Ezek szerint nem iskolában tanult meg zenélni?*

- Dehogynem. Az élet iskolájában. Ha hazaértünk reggel, anyám, Netti már várt odahaza. Akkor a nagybátyámmal együtt kikérdezte: „Na, lássuk, mit tanultál Feri bátyádtól?” Elkezdtem muzsikálni a legényest, amit az éjszaka hallottam, a bácsikám meg brácsázott hozzá. Tetszett neki, anyám még táncolt is hozzá. Aztán a csárdást kellett elhúzzam, de más hangon kezdtem el, akkor a bátyám elém köpött, és azt mondta, tedd el azt a hegedűt, belőled prímás, míg a világ világ, nem lesz. Rögtön riva fakadtam, mondom anyámnak: „Én már pedig prímás akarok lenni.” Anyám csitított. Az lesz. Csak azért tett neked ilyen csúnyán, mert azt akarja, hogy igazi prímás legyél. Komolyan igaza volt neki, mert ha én vezetem a zenekart, és muzsikálok F-ből egy legényest, aztán kezdek A-ból egy csárdást, akkor a zenekarnak tapogatni kell, hogy vajon melyik hang ez. Nem szabad, hogy a prímás változtasson hangot.

- *A kottával hogy áll Sanyi bácsi? Használja? Abból zenél?*

- Ha leteszik a földre, elmegyek rajta, mármint talppal, de olvasni azt nem tudom. Fülre hallok mindent. A hangokat mind ismerem, ahhoz nem kell kotta, meg úgy vagyok már vele, hogy ha eddig megvoltam nélküle, ezután már csak megleszek.

- *Az a hír járja, hogy nagyon sok tanítványa van még mindig. Kotta nélkül hogy tanítja őket?*

- Hála Istennek, a mai napig is sokan jönnek hozzám, hogy tanuljanak. Úgy tanítom, ahogy én is tanultam a Csifástól. Figyeljék a kezemet, nyissák ki a fülüket, meg aztán, ha valakinek a muzsika a vérében van, annak nem kell kotta. Ha hallja, azt nem a fülével,

hanem a szívével, lelkével érzi, hogy hogyan szól a hegedűje. Szeretni kell muzsikálni, szeretni kell a hangszert, amivel örömet tud szerezni másoknak egy igazi zenész. Ha csak pénzért muzsikál, az nem jó. A mai napig is két-három órát hegedülök így magamban, mert olyankor teljesen boldog vagyok. Ezt megtanítani csak olyanoknak lehet, akik ugyanígy éreznek.

Netti bácsi mindig boldog lesz, amikor hegedül

- *Sanyi bácsinak mit jelent az, hogy zenél?*

- Ez az életem. Mikor muzsikálok, sosem vagyok elfáradva. Olyankor nem fáj semmim, újra fiatalnak érzem magam. Tán ezért éltem meg ilyen sok időt, mert a muzsika minden bánatomra gyógyszer volt. De most sokat beszélünk, inkább zenélek egy kicsit, az majd beszél helyettem.

Szemét lehunyja, kicsit oldalra dőlve teljes átéléssel, mosolyogva húzza nekünk az egyik mezőségi legényest. Szinte megfiatalodik az egész lénye. Döbbenet hallgatjuk.

- *A zenével ezek szerint lehet beszélgetni?*

- Igen. Volt fent az Öreg Havasokban egy Jóska bácsi nevezetű ember, akihez mindig odamentem egy nappal hamarabb, mint ahogy mentünk volna együtt a lakodalomba muzsikálni, egész nap csak ültünk, ő énekelt, én meg muzsikáltam. Rengeteget tanultam tőle. Másnap aztán a lakodalomban szinte egy húron csendültünk. Amikor egy ember énekel, vagy zenél, más lesz. Megváltozik.

Erdélyben, Kalotaszegen a mai napig is muzsikálnak a maguk öröme az emberek. Sokszor visszaemlékszem egy-egy barátom, ismerősöm arcára, és eszembe jut a kedvenc nótája. Egy-egy embernek más-más volt a nótája, de én mindet el tudtam nekik húzni emlékezetből. Ha nem tudtam, lehettem én akármilyen híres, nem hittak senkinek.

- *Sanyi bácsi, hogyan jutott Amerikába?*

- Az egyik tanítványom, zenésztársam, Magyar Kálmán útján.

Ők hittak, menjünk el abba a nagyvárosba zenélni. Hamar ráálltam, mert szeretek jó zenészekkel együtt muzsikálni. Össze is jött egy jó csapat, úgyhogy nagyon élveztem a kirándulást. Három évben egymás után meg is ismételtük.

- *Hogy tetszett Amerika? Nem volt megilletődve, nem jött zavarba a nagybetűs élettől?*

- Nem. Hónom alá csaptam a hegedűt, feltettem a kalapom és elindultam. Megnéztem, amit megmutattak, borzasztó mekkora épületek épülnek ott. Az emberek, akik előtt felléptünk, ugyanúgy örültek, sőt mintha egy kicsit vidámabbak is lettek volna, mint mifelénk. Játszottam házakban, palotákban, koncerttermekben, magamban, a bandával, sőt még a filharmonikusokkal (brooklyniakkal) is. Játszottam Bartókot, mezőségit, román népzene, sőt még csingeráltam is. De a legjobban a tengerparton éreztem magam, míg a többiek fürödtek, én leültem az árnyékba csak úgy magamban hegedülni.

Az idős primás újra hegedülni kezd, miközben még a mondat befejezésén gondolkodik. Ilyenkor, ahogy ő mondja, nem akadozik a szava, még gondolkodni is jobban tud.

- *Mindig a zenélésből élt Sanyi bácsi?*

- Igen. Ezután a száraz fa után éltem mindig - mutatja a hegedűjét mosolyogva. Bár régebben papíron még fűtő is voltam, de a fűtőházban is csak hegedülnöm kellett.

- *A családban akad, aki folytassa a hagyományt?*

- Hogyne. A fiam kitűnő primás, az unokáim pedig most járnak zeneiskolába. Szólt is a tanár, hogy majd ő foglalkozik a gyerekekkel, ne én tegyem, mert akkor az unoka nem hallgat rá. Van egy négyéves kisunokám, a múltkor adtam neki innen a szekrény tetejéről egy kishegedűt, és mondtam neki, hogy húzza. Madzagot kötött a nyakára, és mint egy kisautót, úgy húzta maga után a hegedűt, és örömmel kiabálta: „Húzom már tata, húzom!”

- *Mi a kedvenc nótája, amiben úgy benne van az élete?*

- Elhúzom, sőt még el is éneklek. Az a címe: „Ez az utca de göröngyös, de sáros”. Olyan, mint az én életem, de az Isten a muzsikával segített, hogy boldoguljak és lássak. Mert a nótába az van, hogy nehezen botorkál haza a legény a fonóból, de nem ittas, hanem inkább mámoros, ezért girbe-görbe a járása.